

Enric Sòria

Mentre parlem

Fragments d'un diari iniciàtic

PUV
UNIVERSITAT
DE VALÈNCIA

Mentre parlem
Fragments d'un diari iniciàtic
(1979-1984)

Assaig 35

Mentre parlem
Fragments d'un diari iniciàtic
(1979-1984)

Enric Sòria

Universitat de València

Nova edició íntegra i revisada

© Enric Sòria, 2013

© D'aquesta edició: Universitat de València, 2013

Publicat d'acord amb Cristina Mora Literary & Film Agency S.L., Barcelona

Publicacions de la Universitat de València

Arts Gràfiques, 13 – 46010 València

Disseny de la col·lecció i maquetació: Inmaculada Mesa

Il·lustració de la coberta: Fotografia d'Enric Sòria (1991) per Rafael Gil

ISBN: 978-84-370-9240-9

Dipòsit legal: V-2647-2013

Impressió: Guada Impressors, S.L.

Índex

Nota a la segona edició	9
Pròleg a la primera edició	15
MENTRE PARLEM	21

Nota a la segona edició

He d'agrair a Publicacions de la Universitat de València, la meua vella *alma mater*, i especialment a Gustau Muñoz –qui sempre ha tractat els meus papers amb una simpatia que no sé si mereixen– l'oportunitat d'editar de nou, i finalment de forma completa, aquest diari. En un primer moment, *Mentre parlem* va veure la llum el 1991 i va ser molt ben acollit pels lectors. Fins i tot un crític –no especialment amable– sostenia fa poc que és la millor cosa que he escrit mai. Tot i així, sempre m'he hagut de mirar aquesta primera edició amb més que una mica de recança. El motiu és senzill: a l'hora de publicar-lo, el llibre va haver de patir un seguit de retallades, diria que prou substancials, per raons que poden ser comprensibles, i fins i tot justificables des del punt de vista editorial, però que en tot cas eren molt alienes a la voluntat de qui l'havia escrit.

Mentre parlem havia guanyat el premi Joanot Martorell de Gandia la tardor del 1990. Edicions 62, que llavors era l'editorial més prestigiosa i més potent del petit món literari català, tenia en aquells dies el compromís ferm de publicar els llibres guardonats en el certamen gandià. És a dir, que es van trobar amb la dubtosa sort d'haver d'editar un voluminós dietari escrit per un autor quasi desconegut (a Catalunya, desconegut del tot). La cartilla editora sosté que, per regla general, els llibres massa llargs es venen poc, que els dietaris encara es venen menys, i que el nom d'un autor desconegut no ofereix precisament cap garantia de redreçar les coses. Com que convertir-me en una celebritat d'un dia per l'altre era tan impracticable com transformar aquell text en alguna cosa semblant a una novel·la, van optar per l'únic expedient a l'abast, que era el d'indicar-me, amb tota la cortesia possible, que havia

d'escurçar dràsticament el llibre si volia veure'l publicat. I així ho vaig fer, amb un disciplinat dolor de cor. Jo havia compost *Mentre parlem* a partir d'un amàs informe i extensíssim d'anotacions preses al llarg de molts anys. Les havia triades, revisades, corregides i calibrades una vegada i una altra fins a convertir-les en un llibre, i ara havia de destruir aquest llibre –transformant-lo, si així es vol, en un altre– per a poder-lo publicar. Només la confiança interior en el que havia escrit i el desig de donar-ne a conèixer, almenys, la major part va poder véncer el meu disgust i la meua comprensible renuència a mamprendre eixa forçada amputació.

No els en faig cap retret, als meus editors de llavors. Per a ells, eixa era la solució més sensata. Al capdavant, els diners en joc eren els seus, i només pretenien disminuir els costos d'un títol que publicaven amb desgana, forçats en el seu cas per un compromís previ (de fet, que el llibre fóra tan ben rebut els va sorprendre, i un d'ells encara no ho entén). Fins és possible que el llibre millorara i tot amb una esporgada radical, i que, perdent divagacions, guanyara consistència. No ho descarte tampoc. Això, en tot cas, ho podrà dir el lector a partir d'ara. El que sí que puc dir és que, en el mateix moment que feia les supressions exigides, em vaig prometre a mi mateix que un dia, tard o d'hora, havia de publicar-lo sencer, tal com l'havia pensat i escrit; tal com el volia. Per això, sempre he hagut de mirar-me el llibre que llavors es va editar amb un punt de melancolia, com un tors mutilat, com una obra essencialment mancada, i he sentit que la promesa feta pel jove semidesconegut, ambiciós i il·lusionat que una volta vaig ser, continuava compromentent-me. Li ho devia. Li ho dec.

Han passat molts anys des que vaig publicar *Mentre parlem*, i més encara des que en vaig redactar les anotacions. Deia Chateaubriand que necessitava escriure els seus records perquè deixaren d'obsedir-lo. En transcriure'ls, s'esvani. A hores d'ara, els esbossos de records i la pila d'aventurades opinions que conformen *Mentre parlem* se m'han evaporat doblement. Ja no em pertanyen gens. O quasi gens. Les relacions d'un escriptor amb els seus llibres vells són complicades. No voldria entrar-hi, ara. Puc dir que rellegir *Mentre parlem* de cap a cap per a aquesta reedició ha sigut un exercici també en certa mesura melancòlic. Algunes

anotacions em sorprenien molt, d'altres m'entendrien; mentiria si no admetera que en més d'una m'he reconegut, o potser evocat, o si afirmara que cap no m'ha avergonyit. Sí, així escrivia jo. Així era jo. Dins aquest peculiar viatge al passat, molt sovint he sentit, no sense astorament, que eren just les parts llavors suprimides, que ara anava restituint una rere l'altra als llocs corresponents, les que se'm mantenien més vives, les que em transmetien una proximitat més íntima i cordial, potser perquè pel fet mateix d'haver restat tant de temps inèdites encara no me les havia embalsamades. En tot cas, he viscut cadascuna d'aquestes restitucions com una petita victòria i qui sap si també—encara que em sàpia greu haver-ho d'admetre— com una espècie de revenja. Com les cicatrius o els retorns als vells paisatges desertats, tot això són coses personals i no paga la pena d'embombar-les gaire. El llibre, tal com havia de ser i és, pertany a qui el va escriure, fa molts anys, i no em pertoca adjudicar-me'l ara. Només el seu destí i la promesa feta continuen sent del tot assumpte meu. Encomanant-se al seu futur jo, segurament el jove escriptor ja sospitava que s'adreçava a algú que no sabria desentendre-se'n. Potser no he canviat tant, després de tot. Per això, escric aquestes ratlles amb una mica d'alleujament i amb una intensa alegria, perquè volen dir que, a la fi, el deute s'ha pagat. I també per això, quan manifeste la meua profunda gratitud als qui han acceptat de publicar aquesta reedició ampliada de *Mentre parlem*—que és, en realitat, la primera edició completa, i per a mi és molt més— no faig més que dir l'estricta veritat.

Oliva, 23 d'agost de 2013

Mentre parlem, l'herba alta verdeja,
madura i es marceix, s'esblaimen les violetes,
els lliris s'enfosqueixen i cauen.

HRABANUS MAURUS

L'exiliat és qui millor encarna avui, desviant-lo del seu sentit original, l'ideal d'Hug de Sant Víctor, que aquest formulava de la manera següent en el segle XII: «L'home que troba que la seua pàtria és dolça no és més que un tendre noventà; aquell per al qual cada sòl és com el seu ja és fort, però només és perfecte aquell per al qual el món sencer és com un país estranger» (jo, que sóc un búlgar que viu a França, prenc aquesta citació d'Edouard Saïd, palestí que viu als Estats Units, qui al seu torn l'havia trobada en Erich Auerbach, alemany exiliat a Turquia).

TZVETAN TODOROV

Pròleg a la primera edició

Entre tots els tòpics literaris que la laboriosa erudició d'Ernst Curtius va exhumar, el de la captació de la benevolència del lector, en les primeres pàgines d'un llibre, és un dels que tenen una genealogia més il·lustre, i també un dels pocs que han perdurat fins ara, en formes si es vol dissimulades, o atenuades, però essencialment intacte. Un pròleg és el lloc adequat per a aquest exercici.

Tan singular persistència potser es dega al fet que el literat sap millor que ningú que el seu llibre és un més dels objectes d'aquest món, però un objecte la necessitat del qual no s'imposa, *per se*, amb evidència, ni molt menys la necessitat de la seua lectura. La literatura, per a existir, demana al seu destinatari una bona disposició d'entrada, un ànim propici cap a les belles inutilitats, com la conversa lenta o la jardineria. Per formular-ho de la manera més benigna, la literatura és, o intenta ser, sempre disculpable.

Aquest tòpic, sensat i prudent, no ha estat exempt de crítica entre els mateixos que el practiquen. La més notable que recorde és la de Cervantes, en el seu pròleg a la vida de l'*Ingenioso hidalgo*: «*no quiero irme con la corriente del uso, ni suplicarte casi con lágrimas en los ojos, como otros hacen, lector carísimo, que perdones o disimules las faltas que en este mi hijo vieres, pues ni eres su pariente ni su amigo, y tienes tu alma en tu cuerpo, y tu libre albedrío como el más pintado, y estás en tu casa, donde eres señor de ella, como el rey de sus alcabalas.*»

En aquesta noble pàgina, com en tantes altres seues, Cervantes cedeix al seu tarannà llibertàriament irònic i, en comptes d'implorar una improbable clemència, prefereix recordar al lector desocupat que, dins de sa casa i amb un llibre a les mans, és encara senyor del seu judici. Un últim reducte de la llibertat de pensament que les llagoterex excuses de l'autor no tenen cap dret a profanar.

Abans i després, els escriptors han optat per no advertir al lector el que ja deu saber de sobres. A hores d'ara, els novel·listes i els poetes solen prescindir també de la vella, venerable i impertinent *captatio benevolentiae* en el moment d'oferir els seus productes, potser perquè la vacuïtat universal del nostre present els eximeix ja de justificar res o perquè es tracta de gèneres que el llarg costum ha tornat tolerables. Avui, si hi ha una mena de llibres a la qual se li demanen encara explicacions, és aquella en què l'autor gosa parlar-nos d'ell mateix sense les veladures de la ficció narrada o rítmica: dietaris, memòries, reculls de divagacions més o menys assagístiques; aquella literatura on sembla confluïr en el mateix jo qui diu i de qui és dit.

Hi ha bones raons, sens dubte, per a demanar-hi eixes explicacions. Sembla com a mínim presumptuós que algú reclame atenció pública per als successos que li han esdevingut o per a les opinions que ha anat elucubrant al llarg del temps ¿A qui, fet i fet, li pot interessar saber si preferesc tal escriptor o tal altre, amb qui i de què he conversat, quines idees m'ocupaven, posem-ne, l'any 83, o si m'agrada o no la música barroca?

No tinc una resposta concloent a eixa pregunta, ni a tantes altres d'estil semblant com es podrien formular. De fet, seria ben possible que, això, no li interessara a ningú, i ja m'estaria bé. Només constate, i valga com a descàrrec, que justament aquesta mena de llibres, dietaris, records, divagacions, quan els escriu un altre, solen interessar-me.

Les raons, només puc conjecturar-les. Fins ara, i llevat d'algunes excepcions cibernetiques que no vénen al cas, la literatura ha estat obra d'éssers humans, i trobe que, sovint, aquesta essencial humanitat seua amera de manera més neta i més llegible els papers que s'han escrit amb la soltesa i la quasi absoluta llibertat que ofereixen les pàgines d'un dietari que no les obres més articulades, ambiciosos i, també, reduïdes a regla. Comparat amb l'inevitable encotillament de gèneres tan fets com la novel·la, la monografia o l'article de premsa –constrenyit més que cap altre per la urgència i pel còmput exacte de les línies–, un dietari és una espècie de «literatura en samarreta», en gràfica definició de Joan Fuster, i, si hi ha sort, en conserva la desimboltura enjogassada, un aire de cap

de setmana desansiat de l'esperit. En alguns dietaris, en algunes col·leccions de papers sense més ordre aparent que el cronològic, és on més honradament es reconeix la felicitat «inutilitat» de la literatura, aquest esforç de coneixement de l'home a través de la transcripció —concretíssima, si es vol banal, en marrada contínua—, de les coses humanes. Ací, també, Déu es troba en el detall.

No ignore que el del dietari, com a gènere, té també les seues convencions, a pesar de totes les llibertats que permet. Precisament la literatura catalana té en ell algunes de les seues més indiscutibles obres mestres, el *Quadern gris* de Pla i el *Dietari* de Fuster. Aquesta bona tradició no s'ha interromput. Fins i tot, darrerament, disfruta d'una certa voga. Entre els llibres catalans més o menys recents que he llegit amb més gust i profit hi ha, per exemple, *Bosc endins*, de Valentí Puig, el *Dietari* de Gimferrer i el brevíssim *Ofici de Setmana Santa*, de Rubert de Ventós, que demostra, si calia, que el gènere no està barallat amb la reflexió diguem-ne acadèmica, ni l'apunt amb la profunditat.

No diré jo que he emulat aquests models, ni sóc tan arrogant, però sí que he procurat servir-me'n, de diverses maneres. Invoque, en tot cas, el patronatge d'uns llibres que m'estime.

Com la majoria dels dietaris d'escriptor, o d'aprenent de l'ofici, el meu atenia molt més al curs de les lectures, els films vistos, les múltiples converses, i a les idees que tot plegat anava suggerint-me, que no als esdeveniments històrics (i en aquells anys n'hi hagué de sonats, com sempre) o a les intimitats, almenys en el sentit comú de la paraula. Per a un escriptor, al capdavall, el moment de major intimitat és el de l'escriptura. Com que, durant el temps que el vaig escriure, jo només era conegut per un grapat molt minso de poemes (i al principi ni tan sols per això), els meus exercicis d'iniciació a la prosa *no podien* tenir més destinació que els fulls d'un quadern privat. I, sent així, vaig agafar el costum de precisar la data de cadascun d'aquests exercicis amb la major de les naturalitats.

Aquell dietari va ser, doncs, un depòsit d'apunts, d'anotacions més o menys veloces, de materials potser útils per a ser desenvolupats en futurs més propicis. Va ser, sobretot, un camp d'entrenament: articles sense encàrrec, consideracions intempestives, assajos clandestins, columnes d'una premsa inexistente o inabastable. El

caràcter voluntariosament cenyit a aquestes formes públiques de la prosa s'hi deixa sentir, ací i allà, prou i massa. Dissortadament, trobe ara, poques vegades vaig assajar l'apunt estrictament privat, desinhibit i al vol, que és la gràcia mateixa dels «verdaders» dietaris. Això, també, és una constant del gènere en mans dels seus practicants més assidus, els aprenents d'escriptor.

Nulla dies sine linea, resa l'antic consell. Jo no vaig aconseguir aquesta constància, però una pila de quaderns d'ortografia indecisa proven, si més no, que ho vaig intentar. El resultat és heteròclit, diguem-ho així: un vademècum de dimensions considerables, rebel a qualsevol catalogació. A l'hora de la inevitable tria, he procurat llimar aquest desordre esporgant-hi el ramatge més tangencial i concentrant-me en aquells conjunts d'anotacions que em semblava que podien tenir alguna curiositat o que, almenys, s'acostaven a definir la meua manera d'entendre la literatura i els seus contorns. No he volgut dur, però, aquest criteri a les últimes conseqüències, perquè això hauria significat convertir el llibre en una mera col·lecció d'assajos a l'ús. Fet i fet, el desordre i la varietat són tan consubstancials al gènere com la datació puntual de cada escrit. D'altra banda, si he de ser sincer, també jo sóc desordenat, i és una sort que aquest tret meu convinga al llibre que presente. Ací no hi ha més cera que la que crema, i el millor que podem intentar amb les coses que no tenen remei és fer que ens aprofiten.

També he de confessar que, a més de fer-ne una selecció, he retocat els textos. La inexperiència té conseqüències penoses que l'hipotètic lector no té per què patir, pel seu bé i pel meu, evidentment. Amb tot, he procurat no corregir més que l'imprescindible. No tornaré a ser qui vaig ser i no deformaré els pocs testimonitges que en conserve. El que vaig escriure, escrit queda, en el fons.

Però el temps no ha passat debades i, pel que fa a la majoria dels assumptes, no pense com pensava, ni al detall ni a l'engròs. Quan he cregut necessari marcar-hi distàncies he recorregut a les *post dates*, que són els únics textos que ara puc assumir amb més o menys integritat. Fuster, en el seu *Dietari*, fa un ús magistral d'aquest recurs distanciadador. D'aquí l'he extret.

Això, pam dalt pam baix, descriu el contingut del llibre. Queda per contestar la inevitable pregunta ¿A què trau cap, ara, exhu-

mar tot aquest paperam vell? Sé, almenys, a què no trau cap. No m'arrogue autoritat en cap matèria, ni divina ni humana, ni tinc més veritats a dir que les corrents. Em costa de creure que hi haja alguna enunciació mínimament sensata que siga a aquestes altures inaudita, i el de l'originalitat no és un dels tòpics que venere. Per altra part, no sóc tan presumptuós de creure que les meues opinions influiran en res d'important. Al llarg del temps, d'opinions, n'he mantingudes moltes, amb algunes no aniria a girar el cantó ni jo mateix. A fi de comptes, aquest és un gènere altament democràtic, i tothom té dret a dir-hi la seua. Jo n'he tingut l'oportunitat, ara, i faig ús d'aquest dret.

Parafraçant una bella frase de Gadamer, jo també miraré cap arrere per a poder mirar cap avant, no per raó de cap competència especial, sinó com algú que pensa, ja que tots els éssers humans pensem. Aquestes pàgines no volen ser res més: un document d'una certa època, que reflecteix els interessos i les incitacions intel·lectuals, dispersos i diversos, que llavors bullien, almenys en alguns cercles joves que iniciaven en aquell temps l'aventura d'escriure en català a València. Tot vist, pensat i transcrit mentre ocorria.

Més enllà d'aquesta afirmació no tinc cap obligació d'anar, ni em correspon a mi de fer-ho. Contestar per a què val un llibre, si és que té cap valor, només ho ha de fer el lector. És el seu privilegi.

Voldria fer un últim comentari, tocant a l'estil. La meua redacció sovint és molt més rotunda que els meus convenciments. La contundència embelleix els períodes més que la proliferació de les matisacions o la metòdica constatació del dubte. Però aquesta contundència, ací, no passa de ser una clàusula d'estil, i no ha de ser presa, de cap manera, al peu de la lletra.

Montaigne ho va dir millor que ningú: «M'agraden aquestes paraules, que ablaneixen i moderen la temeritat de les nostres afirmacions: potser, d'alguna manera, qualque, diuen, em pense i semblants.» La llista podria ampliar-se: qui sap, trobe que, en cert sentit, sembla, entra dins del possible, hi ha dret a pensar, no seria massa aventurat col·legir, etc.

Tota la dignitat del pensament humà es troba resumida en aquestes expressions. Elles ens recorden que no ens ha estat donada la tirania d'una certesa absoluta, sense cap clavill. Ens recorden,

ahora, que no necessitem una certesa així, inflexible i monolítica, per a raonar. Més aviat al contrari.

Com a ésser humà que pensa, encapçalaria de cor cada frase meua amb un membre d'aquest curt aplec de paraules. Com a escriptor, no puc fer-ho. Seria massa feixuc, insuportable. Demane al meu lector que m'eximesca de llstar l'escriptura amb un tal pes. Si té en compte que eixes paraules estan implícites en cadascuna de les afirmacions d'aquest llibre i en el llibre sencer, el llegirà com jo el pensava.

Finalment, per tornar a Montaigne, «no parlaria amb tanta gosadia si em pertanyia el dret de ser cregut». Aquest dret no em pertany, afortunadament. Parlem-ne, doncs.

La publicació en 1991 de la primera edició d'aquest llibre, que havia obtingut l'any anterior el Premi Joanot Martorell de l'Ajuntament de Gandia, fou un esdeveniment i una revelació. Amb ell es feia present un escriptor jove però que demostrava una sorprenent maduresa creativa i intel·lectual. A les seues pàgines, que traspuen passió pel país, es combinaven les reflexions literàries, les consideracions històriques, les observacions més o menys personals i un dens registre de lectures, sense oblidar un fort interès pel cinema i les arts. Tot adobat amb un estil reeixit i eficaç, que feia servir una llengua dúctil i plenament operativa. El rigor de la seua reflexió i la vasta amplitud d'interessos temàtics van enlluernar un públic lector en formació. Enric Sòria va ser reconegut de seguida com un dels millors escriptors que ha donat el País Valencià a la literatura catalana després de Joan Fuster. Ara presentem una nova edició íntegra i revisada, que restitueix els fragments que no pogueren ser inclosos en la primera edició. El lector actual sabrà fer-se càrrec de la importància d'aquesta obra primerenca, confirmada amb escriure en l'obra posterior d'un autor plenament consolidat.

ENRIC SÒRIA (Oliva, la Safor, 1958) és poeta i escriptor. Es va llicenciar en Història a la Universitat de València i actualment exerceix com a professor a la Facultat de Ciències de la Comunicació de la Universitat Ramon Llull. És autor, entre altres, del dietari *La lentitud del mar* (2005), dels reculls assagístics *Sermonari laic* (1994), *Incitacions* (1997; 2a ed., PUV, 2012), *L'espill de Janus* (2000), *Cartes de prop* (2006) i *En el curs del temps. Un itinerari a través de vuit-cents anys de literatura catalana* (2010). També ha publicat llibres de poesia com *Mirall de miratges* (1982), *Varia et memorabilia* (1984, 1988), *Compàs d'espera* (1993), *L'instant etern* (1999) i *Arqueologia* (2013).

ISBN 978-84-370-9240-9

9 788437 092409

UNIVERSITAT
DE VALÈNCIA

PUBLICACIONS

PUV